משנה · ראשונים · רמב״ם · סדר מועד

רמב"ם על משנה סוכה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רמב"ם על משנה סוכה

רבנו משה בן מימון [הרמב"ם]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רמבם-על-משנה-סוכה/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 5
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה ז 6
משנה ח 6
משנה ט 7
משנה י 7
משנה יא 7
פרק ב 8
משנה א 8
משנה ב 8
משנה ג 8
משנה ד 8
משנה ו 9
משנה ז 9
משנה ח 9
משנה ט 9
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 11
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה יא 12
משנה יב 12
משנה יד 12
משנה טו 13
פרק ד 13
משנה א 13
משנה ב 13
משנה ג 13
משנה ה 14
משנה ו 14
משנה ח 14
משנה ט 14
משנה י 15
פרק ה 15
משנה א 15
משנה ב 15
משנה ה 15
משנה ו 15
משנה ז 16
משנה ח 17

פרק א

משנה א

סוכה שהיא גבוה למעלה מכ' אמה פסולה כו':

סוכה ישנה ב"ש פוסלין כו':

העיקר אצלנו סוכה דירת עראי בעינן ולפיכך אין ראוי להיות גבוה יותר מכ' אמה ור' יהודה סבר סוכה דירת קבע בעינן ולפיכך הוא מתיר שתהיה גבוה אפי' בתכלית הגובה ושיעור רחבה לא פחות מז' טפחים באורך על ז' טפחים ברוחב וכבר קדמו לך בזה הסדר עקרים מכללם כל פחות משלשה כלבוד דמי ומהם כי שיעור מקום לא יהיה פחות מארבעה טפחים. ואמרם ושאין לה ג' דפנות פי' שיהיו שני הכתלים גמורים והכותל השלישי אפי' לא יהיה בו אלא טפח ומשהו יתן אותו בפחות מג' סמוך לדופן עד שיהיה הכל שיעור מקום. ולזו הסוכה ג' צורות הראשונה שיהיו לה ג' כתלים גמורות דבוקות בגג ולא יצטרכו לדבר אחר וזו היא צורתה . והצורה השניה שיהיו לה שני כתלים דבוקים ותצטרך לכותל שלישי יהיה בה יותר מטפח ויעמידנה בפחות משלשה סמוך לדופן עד שיהיה (בטפח) עם החלל שיש בינו לבין הכותל ארבעה טפחים וצריכה צורת פתח וזהו צורתה . והצורה השלישית היא שיש לה שני כתלים זה כנגד זה ותצטרך לכותל שלישי יהיה בו יותר מארבעה טפחים ויעמידנה בפחות מג' ויהיה בו שיעור סוכה קטנה והיא ז' טפחים וזו ג"כ צריכה לצורת פתח וזו היא צורתה . וזו הצורה האחרונה היא צריכה לארבעה ומשהו לפי שהב' כתלים מובדלים וכבר קדם לך בעירובין צורת פתח שאמרנו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גביהם ושם ביארנו שאין אנו צריכין שידבק קנה שעל גביהם בהם.

ואמרו **שחמתה מרובה מצלתה פסולה** היא ראיה שאם חמתה וצלתה שוין שהיא כשרה וזה יראה בקרקע אם נראה שיעור השמש בקרקע כשיעור הצל ר"ל שיהיה כשיעור המקום שכיסה אותו מגג הסוכה ואין בו שמש כלל שהיא כשרה לפי שהנקבים שבגג הסוכה שמהם נכנס השמש פחות מן הסכוך וזה יתבאר בחכמת הראיות נקרא בערבי על"ס אלמנט"ב במופת שהשמש כשנכנס על חור או חלון שיהיה אורו בארץ יותר גדול מאותו חור בהכרח ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ב

העושה סוכתו תחת האילן כאילו עשאה כו':

[סוכה על גבי סוכה וכו']:

רוצה באמרו דיורין שלא תהיה ראויה לדירה והוא כי כשתהיה התחתונה חלשה כל

כך שאינה יכולה לסבול בשום פנים מה שפורשין עליה מכרים וכסתות אין מחלוקת כי התחתונה כשרה לפי שאנחנו על [גג] העליונה נסמוך ואם היא חזקה כל כך שתוכל לקבל מה שפורשין עליה מכרים וכסתות אין מחלוקת כי התחתונה פסולה ואם יכולה לקבל כרים וכסתות ע"י הדחק והגג מתנועע בהם בזה חולקין ר' יהודה וחכמים וכל זה בתנאי שיהיה החלל שבין שתי הגגות י' טפחים או יותר אבל פחות מי' תהיה התחתונה כשרה. ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ג

פירס עליה סדין מפני החמה כו':

נשר הוא דבר הנושר מן העלין והלולבין מן הצמחים שמסככין בהם.

וקינוף הוא ארבעה עמודים וכשפירש עליהם יהיה גג ותהיה סוכה בתוך סוכה ובתנאי שתהיה בגובה העמודים י' טפחים או יותר.

ונקליטי המטה הם שני עמודים בלבד וכשפרש עליהם אינו סכך ואם פרש מסך תחת גג הסוכה לנוי הרי היא כשרה מפני שפרט ואומר מפני הנשר:

משנה ד

הדלה עליה את הגפן ואת הדלעת כו':

אם היה הסיכוך הרבה מהם כשרה בתנאי שיקוץ אותן שאם לא קצצן יצטרף סכך כשר לסכך פסול ופסולה לפי שאין מותר לסכך בצמחים בעודן מחוברין לקרקע מן הטעם שנבאר.

עוד אמר **או שקצצן כשרה** בתנאי שינענע אותן ואז תהיה כשרה ואע"פ שרוב הסוכה מזה הגפן או הדלעת כדי שיהיה נעשה לשם סוכה כי העיקר אצלנו חג הסוכות תעשה לך ואמרו תעשה ולא מן העשוי וזה העיקר הנזכר כי כל שגדוליו מן הארץ אינה מקבל טומאה והוא שלא יהיה כגון מחצלאות ובגדי פשתן וכלי עץ שמקבלין כלם טומאה הוא עיקר אמיתי וראוי לסמוך עליו והראיה בזה אמר הש"י חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וגו' ובאה הקבלה בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר ענינו שתהיה הסוכה מהם וכיוצא בהם:

משנה ה

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין כו':

נחוש שמא ישים אדם מתחלה חבילת האגודה לייבש או להצניע קודם החג וימלך אחרי כן ויניחנה להיותה סוכה והוא אסור מן הטעם שזכרנו תעשה ולא מן העשוי ר"ל שאינו עשוי לצל רק לייבש ולפיכך הטרחנוהו להתיר אותם החבילות כדי שיהיה

מעשה לשם סוכה ולפיכך צריך להתיר החבילות מפני זה החשש ונאסור עשיית הסכך בחבילות הקשורות:

משנה ו

מסככין בנסרים דברי רבי יהודה כו':

נסרים הם הלוחות אם היו אותם הנסרים קצרות שאין ברחבן ג' טפחים מותר לסכך בהם לדברי הכל לפי שהם כקנים ואם היה ברוחב כל נסר מהן ד' טפחים שהוא שיעור מקום אסור לסכך בהם לדברי הכל ואם היה רוחב אותן הנסרים פחות מד' ויותר מג' בזה נחלקו ר' יהודה ור"מ ר' יהודה מתיר לסכך בהן לפי שהן פחות מד' ואין בהם שיעור מקום ור' מאיר אוסר לפי שהם יותר מג' טפחים ויצאו מתורת לבוד והלכה כר' יהודה:

משנה ז

תקרה שאין עליה מעזיבה כו':

תקרה היא גג או סכך מעצים.

ומעזיבה היא הטיט או העפר או הסיד שנותנים על הנסרים.

ומפקפק פי' שיעקור אותן ממקומן ומן המסמרין התקועין בהם.

ונוטל אחת מבינתים פי' שיטול נסר א' מבין שני נסרי וימלא מקום אותם הנסרים שעקר מסכך כשר. וב"ש אומרים אע"פ שפקפק נוטל אחת מבינתים לפי שהם סוברים כי ביטול תקרה לא יהיה אלא בנטילת אחת מבינתים ור' יהודה אומר כי ב"ה סוברין שבאחד מאלו שני מעשים יהיה ביטול תקרה ור' מאיר אומר כי ב"ש וב"ה מודין שביטול תקרה לא יהיה אלא בנטילת אחת מבינתים. והלכה כר' יהודה כמו שהורה מדברי בית הלל:

משנה ח

המקרה סוכתו בשפודין או בארוכות המטה כו':

אין ראוי לסכך בשפודים לפי שאינן גדולי קרקע.

וארוכות המטה כלים ומקבלין טומאה.

ואמר **כמותן** רוצה בו כיוצא בהן בקרוב ולא בדיוק כי העיקר אצלנו כי כשהסוכה פרוץ כעומד שהיא פסולה ואלו השפודים כמו כן כל סכך פסול נחשוב אותו כפרוץ ולפיכך צריך שיהיה חלל ביניהן יותר מעט מהם כדי שימלא אותו חלל שביניהם סכך כשר ואז תהיה כשרה מפני שהעומד מרובה על הפרוץ:

ומה שאמרנו כי החוטט בגדיש אינה סוכה מן העיקר שזכרתי לך תעשה ולא מן העשוי וכשפרץ בגדיש העומרים סוכה אין ספק כי גג אותה סוכה לא נתכוון הגודש בשעת

גדישת אותן העומרים להיותם סוכה ולפיכך אם היה בגדיש חלל טפח במשך שבעה ונעשה לשם סוכה בתחלה והשלים עליו שיעור סוכה אחר גדישת העומרים הרי זו כשרה:

משנה ט

המשלשל דפנות מלמעלה למטה כו':

הרחיק את הסיכוך מן הדפנות ג' טפחים פסולה:

גובה הסוכה אין ראוי שיהיה פחות מי' טפחים כמו שזכרנו ור' יוסי סובר כי מחיצה תלויה מתרת ולפיכך אומר כי כשהדופן הוא לבוד בגג ויש בו ד' טפחים אפי' יהיה בינו ובין הארץ יותר מג' טפחים שהוא כשר. ואין הלכה כר' יוסי:

משנה י

בית שנפחת וסיכך על גביו כו':

גם זה עיקר גדול ראוי לשמרו כי כשיש מראש הדופן עד גג הסוכה פחות מד' אמות וביניהן בנין או סכך פסול נראה כאלו ראש הדופן עקום ומגיע בסכך הכשר וזה הענין שנאמר עליו דופן עקומה והיא הלכה למשה מסיני.

וסוכה גדולה היא שישאר באמצע הסוכה סכך כשר שיש בו ז' על ז' וכבר נתבאר לך כי דין דופן עקומה בארבע הרוחות. ואכסדרה הוא מקום לפני הבתים ומוקף מג' רוחותיו והביא אלו הג' הלכות ללמדך כי דופן עקומה דינו בו על איזה מין שיהיה מן הבתים שאותן הכתלים נבנו לבית או לחצר הבית שאותן הכתלים לא נתכוונו בהם שיהיו כתלים לתקרה שמקרים חצר הבית אבל נבנו לשמור הבית מן הדרך שהולכים בו רבים או בסוכה גדולה שמבדיל סכך פסול בין הדפנות ובין סכך כשר ושמור זה הלשון וזכרהו והוא אמרם סכך פסול מן הצד פוסל בארבע אמות ובאמצע פוסל בארבעה טפחים כמו שנתבאר בזה הפרק:

משנה יא

העושה סוכתו כמין צריף כו':

מחצלת קנים גדולה עשאה לשכיבה כו':

כמין צריף הוא כמו זו הצורה ונקרא בערבי מכנ"ס והלכה כר"א שפסל. ואם יש לה גג טפח כזו הצורה [או] אם הכותל גבוה טפח כזה הרי היא כשרה. ומחלוקת ר"א וחכמים במחצלת כי ת"ק סבר סתם מחצלת קטנה לשכיבה וסתם מחצלת גדולה לסיכוך ולפיכך אומר עשאה לשכיבה מקבלת טומאה ענין זה כי סתמא לעולם לסיכוך עד שיתבאר שהיא לשכיבה.

ואמרו **לסיכוך מסככין בה** הוא במחצלת קטנה שסתמה לעולם לשכיבה עד שיתבאר שהיא לסיכוך ור"א אומר סתם גדולה נמי לשכיבה עד שיתבאר שהיא לסיכוך ואין הלכה כר"א:

פרק ב

משנה א

הישן תחת המטה בסוכה לא יצא כו':

וצריך שיהיה גובה המטה י"ט שהוא שיעור סוכה ותהיה כסוכה בתוך סוכה. ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ב

הסומך סוכתו בכרעי המטה כשרה כו':

סוכה המדובללת ושצלתה מרובה כו':

רבי יהודה סבר סוכה דירת קבע בעינן וכבר קדם לך דעתו ולפיכך הוא מצריך שתהיה יכולה לעמוד בפני עצמה. המדובללת הוא שיהיה גג שלה אינו שוה כמו שביארנו אלא קנה עולה וקנה יורד. ואין הלכה כר' יהודה:

משנה ג

העושה סוכתו בראש העגלה כו':

בראש הספינה כשרה ובתנאי שתהיה זו הסוכה חזקה כל כך שלא יהפכנה הרוח המצויה תמיד ביבשה מבלי הכרח. ועוד יתבאר לך כי מכלל הדברים האסורים ביו"ט אין עולין באילן ואין רוכבין על גבי בהמה:

משנה ד

העושה סוכתו בין האילנות כו':

שליחי מצוה פטורין מן הסוכה כו':

מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את כו':

האילנות אין ראויות שיהו דפנות אלא בשני תנאים האחד שיהו אותם האילנות בתכלית העובי והחזוק כדי שלא תניעם הרוח ויטו לארץ כאשר יקרה לענפים הדקים והשני שימלא ראש האילן ובין ענפים בתבן וכיוצא בו כדי שתתקיים ולא יניענו הרוח כי העיקר אצלנו מחיצה שאינה יכולה לעמוד בפני רוח מצויה אינה מחיצה. ועוד עיקר אחר אצלנו העוסק במצוה פטור מן המצוה.

ואמר **חולין פטורין מן הסוכה** ואפי' חולי קל ביותר.

ואכילת עראי הוא שיאכל אדם שיעור מועט לא יחשוב עליו לסעודה אבל אכלו לדחות תאותו עד שיגמור סעודתו אח"כ וזה המעשה הביאו ללמדך כי המדקדק על עצמו ואינו אוכל ושותה דבר חוץ לסוכה ה"ז משובח אע"פ שאין בו חיוב:

משנה ו

רבי אליעזר אומר י"ד סעודות חייב כו':

ר' אליעזר אומר כי מה שאמר הכתוב בסכת תשבו שבעת ימים יחייב האדם להשתמש בסוכה כמו שמשתמש בביתו תמיד אכילתו ביום ואכילתו בלילה. וחכמים למדים חמשה עשר בתשרי מחמשה עשר בניסן כמו שאכילת מצה בלבד לילה ראשונה מצוה ואח"כ אם רצה לאכול או לצום או לאכול פירות הרשות בידו כמו שביארנו במקומו כמו כן בסוכות.

ומה שאמר ר' אליעזר **ישלים** רוצה לומר שיאכל מן הפירות פי שנים ממה שהוא רגיל לאכול מהם כל לילה ולילה אבל הלחם והבשר אין עולין לו לשתי סעודות. ואין הלכה כר' אליעזר:

משנה ז

מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושלחנו כו':

והלכה כבית שמאי:

משנה ח

נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה כו':

אמר הש"י כל האזרח בישראל ישבו בסכות ובאה הקבלה כי זה להוציא נשים ועבדים וקטנים.

וקטן שא"צ לאמו הוא שאינו קורא לאמו בשעה שעומד משנתו כמנהג נערים קטנים ואין הלכה כב"ש שהחמיר וחייב הסוכה לזכרים כולם בכל השנים:

משנה ט

כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע כו':

ענין קבע הוא עיקר ועמוד והוא שיעלה כליו הנאים לסוכה ויציע אותם בהצעה נאה וטובה שיש אצלו וישתדל לנאותה ויאכל וישתה בה וישן בה וישים ביתו כמו בית השימוש והסוכה כמו בית הדירה.

וסריחה בלשונם הוא כמו הפסד.

ומקפה הוא המרק הקרוש והוקפה לפי שרוב בני אדם מואסין אותו ומעט מים מפסיד אותו וכתבו זה במקפה של גריסים והוא הפולים הנטחנים לפי שהתבשיל שנעשה

מהם הוא נפסד מהר במים וירידת הגשמים בתחלת הסוכות רמז כי השם אינו מקבל מעשיהם ברצון:

פרק ג

משנה א

לולב הגזול והיבש פסול כו':

מצוה הבאה בעבירה אינה מצוה ולפיכך לולב הגזול ושל אשרה ושל עיר הנדחת פסול וזו האשרה היא שיהיה האילן הזה נעבד ועוד יתבארו חילוקי אלו האשרות בע"ז וכבר ידעת אמרו יתברך ולא ידבק בידך מאומה מן החרם. ואמרו יתברך פרי עץ הדר ובאה הקבלה כי כולם צריכין הדר ולפיכך נפסל לולב יבש לפי שאין לו הדר.

נפרצו עליו הוא שישתברו עליו מגב הלולב שהם קבועות בו ויהיה (כמו זו הצורה).

ונפרדו עליו הוא שיפרדו עליו קצתם מקצתם (כזו הצורה) ודעת ר' יהודה כי כל לולב צריך שיאגדו אותו כדי שיתקבצו עליו קיבוץ חזק ובמקום ידוע מא"י יש דקלים שבריאת הלולבים לשם הם ראש עלה של זה בצד עיקרו של זה ואינן מורכבות קצתם על קצתם כשאר הלולבים (כזו הצורה) והם נקראים ציני הר הברזל:

ואמר ג' טפחים כדי לנענע אותם רוצה בו וכדי לנענע ענינו כדי שיאחזנו בידו וינענעו והוא שיעור טפח. ומן החיוב שלא יהיה הלולב פחות מד' טפחים ומן הטפחים שכל טפח מהם ד' אצבעות בגודל שהוא הבוהן והמדה תהיה מגב הלולב ומתחת עיקר השני עלין התאומים הם בראש הלולב. ואין הלכה כר"י:

משנה ב

הדס הגזול והיבש פסול כו':

ענביו הם הזרעים שיש בהן ובתנאי שיהיו אותן הגרעינין שחורים או אדומין אבל אם היו ירוקים אפי' היו יותר מן העלים כשר. ואמר נקטם ראשו פסול אינה הלכה.

משנה ג

ערבה גזולה ויבשה פסולה כו':

שמא יעלה על הדעת כי ערבה אינה באה אלא ממקום המים לפי שאמר הכתוב ערבי נחל לא רצה אלא להודיע המין באיזה המקום שיצמח. ואמרו נקטם ראשה פסולה אינה הלכה:

משנה ד

ר' ישמעאל אומר ג' הדסים ושתי ערבות וכו':

דע כי שיעור ערבה והדס באורך ג' טפחים מן הטפחים הידועים שהן ד' אצבעות בגודל. והלכה כר' ישמעאל וכר' טרפון:

משנה ה

אתרוג הגזול והיבש פסול כו':

ערלה ותרומה טמאה הם מכלל הדברים הטעונין שריפה כמו שנתבאר בזרעים ולפיכך הוא פסול למאמר הש"י פרי דאלו אינן ראוין לאכילה בשום פנים. והעיקר אצלנו שאין מביאין קדשים לטומאה וכבר נשנה זה העיקר במה שקדם: והמאכלות כולם אינן מקבלות טומאה עד שיפול עליהם אחת מז' משקין כמו שיתבארו אלו העיקרים וענפיהם במסכת משקין ולפיכך לא נתיר לכתחלה שיטול אתרוג מתרומה טהורה ושל מעשר שני שמא יכשיר אותה לטומאה ומה שייחד

ואמר **בירושלם** לפי שמעשר שני אינו ראוי לאכילה אלא בירושלם וחוץ לירושלם יפדה כמו שנבאר במקומו.

ומה שהתירו אתרוג של דמאי לפי שהדמאי אוכלין אותו העניים כמו שנבאר במקומו ואם רצה להקדיש נכסיו ויהיה עני יהיה זה האתרוג של דמאי מותר לו לאכילה וכיון שיש בו צד היתר שיהיה ראוי לאכילה מותר לברך עליו:

משנה ו

עלתה חזזית על רובו נטלה פטמתו נקלף כו':

פטמתו הוא הדד היוצא מעיקר האתרוג. אם היה הנקב מפולש אפי' במשהו פסול ואם אינו מפולש עד שיהיה כאיסר ואיסר רביעית המעה ומשקל האיסר ארבע שעורות. ואינו רוצה בנקלף שתהיה נקלפת [הקליפה] הירוקה עד שיראה הלבן כי זה נכלל באמרו חסר כל שהוא אבל רוצה לומר שנקלף ממנו גלד דק א' מאותו הגלד הירוק ובתנאי שיהיה נקלף כולו אבל אם נשאר ממנו דבר מועט שלא נקלף הרי הוא כשר. ואמר חסר כל שהוא פסול ביו"ט ראשון בלבד אבל בשאר הימים לא. ומה שאמרנו שהוא כשר כשעלתה חזזית על מיעוטו בשתי תנאים. הא' שתהיה חזזית א' במקום א' אבל אם היו שתים בשני מקומות אפי' היו אותן המקומות כשיצטרפו מיעוט האתרוג פסול והתנאי הב' שלא תהיה החזזית בפטמתו כי כשיהיה שום שינוי בפטמתו ה"ז פסול והלכה כר' יהודה:

משנה ז

שיעור אתרוג הקטן ר' מאיר אומר כאגוז כו':

הלכה כר' יהודה באמרו כביצה וכר' יוסי באמרו אפי' בשתי ידיו:

משנה ח

אין אוגדין את הלולב אלא במינו דברי ר' יהודה כו':

והיכן היו מנענעין בהודו לה' תחלה וסוף כו':

מי שבא בדרך ולא היה בידו לולב כו':

מי שהיה עבד או אשה או קטן מקרין אותו כו':

למה שאמר בתחלת הפרק כדי לנענע שהודיעך כי מצותו הנענוע הודיעך היכן מנענעים וצורת זה הנענוע מוליך ומביא מעלה ומוריד והלכה כר"מ ואין הלכה כר"ע:

משנה יא

מקום שנהגו לכפול יכפול לפשוט יפשוט כו':

הלוקח לולב מחבירו בשביעית כו':

לכפול הוא שיקרא מאודך כי עניתני עד סוף ההלל כל מלה ומלה שתי פעמים. לפשוט הוא שיקרא כל מלה פעם אחת כמו שקורין כל ההלל והברכה על קריאת ההלל קודם קריאתו חובה בכל מקום ואין הדבר הולך אחר המנהג: וכבר קדם הדין בפירות שביעית כי אין מותר לעשות מהם סחורה ולא ליתן דמיהם לע"ה. והעיקר אצלנו אתרוג בתר לקיטתו אזלינן וכיון שנלקט בשנה שביעית דינו כדין פירות שביעית [אף על פי] שנגמר בשנה ששית אבל הלולב מותר למכרו כמו העצים ואין קדושת שביעית חלה עליו:

משנה יב

בראשונה היה לולב ניטל במקדש שבעה כו':

מדינה היא כל העיירות שבא"י מלבד ירושלם וכבר ביארנו זה במס' מעשר שני. ויום הנף הוא יום ששה עשר מניסן שאמר בו השם והניף את העומר ודרש ר' יוחנן בן זכאי אחר חורבן הבית יום ששה עשר מניסן אסור לאכול חדש כל היום וזהו ענין התקין וכן אמרו מאי התקין דרש והתקין ועוד יתבארו עיקרי זה המאמר וטעמו בעשירי ממס' מנחות ואלו התקנות כולם הלכה בכל מקום שנמצא מהם דבר דבר בכל המשנה:

משנה יד

יו"ט הראשון של הג שחל להיות בשבת כו':

אמר הש"י ולקחתם לכם ביום הראשון ובאה הקבלה לכם משלכם ואם נתנו במתנה

יצא ואפי' תהיה המתנה ע"מ להחזיר כי העיקר אצלנו מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה ומותר לתת מתנה ביו"ט:

משנה טו

ר' יוסי אומר יו"ט הראשון של הג כו':

מקבלת אשה מיד בנה ומיד בעלה כו':

בתנאי שיוציאו אותו הפוך או שיוציאנו בכלי שהרי לא יצא ידי חובתו אבל אם נטלו בידו והוציאו שוגג חייב חטאת כי העיקר אצלנו מדאגבהיה נפק ביה וכיון שיצא ידי חובתו לא נאמר *) להוציאו ברשות והלכה כר' יוסי והלכה כר' יהודה:

*) שהוציאו

פרק ד

משנה א

לולב וערבה ששה ושבעה כו':

הוא יבאר אלו המאמרים כולם אחד אחד:

משנה ב

לולב שבעה כיצד כו':

הלולב נטילתו חובה מה"ת ביום הראשון בכל העולם ונטילתו חובה כל שבעת הימים במקדש בלבד וכן הוא לשון התורה ושמחתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים ואמר השם ולקחתם לכם ביום הראשון ואפי' בגבולין ומה שחייב שלא ליטול הלולב בזמן הזה בשבת ביו"ט הראשון כדי שלא נחדש דבר והוא כי אנו לא היינו נוטלין אותו בחו"ל ביום הראשון שחל להיות בשבת בזמן שבהמ"ק קיים לפי שלא היינו יודעים באמת ר"ח המכוון לקביעות ב"ד של א"י והדבר על הענין הראיה והעיבור שהוא בידינו אולי נחבר בו חיבור מיוחד לבאר בו מה שנסתר על רוב בני אדם ומה שחייב לאסור נטילת הלולב בשבת שבתוך החג אפי' במקדש גזירה שמא יטלנו בידו ויעבירנו ד' אמות ברה"ר ולא עשינו הגזירה ביו"ט הראשון כי מצותו כל כך חזקה עד שהיא חובה ואפי' בגבולין כמו שנתננו העיקר:

משנה ג

ערבה שבעה כיצד כו':

זו הערבה היא הלכה למשה מסיני ליטול ערבה מלבד הערבה שבלולב והיא מנהג הנביאים שהיו נוטלין אותה בלא ברכה ולא שמנו אותה שתדחה שבת ביו"ט ראשון

מפני שלא יתפרסם עניניה אבל יאמרו מחמת הלולב שנטלו היום נטלו הערבה וג"כ לא שמנו אותה שתדחה שבת שבתוך החג שמא יאמרו כמו שערבה דוחה שבת כך ידחה הלולב וכבר ביארנו כי לולב אינו ניטל בשבת שבתוך החג אבל שמנו אותה שתדחה שבת כשתחול ביום השביעי כדי שיתפרסם זכרה ויודע שהיא חובה וכן אמרו כדי לפרסמה שהיא מה"ת ובכאן לא נחוש שמא יעבירנו ד' אמות ברה"ר לפי שענינה מסור לב"ד ושלוחי ב"ד בקיאין הם:

משנה ה

מצות לולב כיצד כו':

מצות ערבה כיצד כו':

אני משמות הש"י וכמו כן בדפו"י הגי' הוא והו. כך אמרו המפרשים לגמ' ואני אומר שהוא קורא ורומז למה שאומר ראו עתה כי אני אני הוא שזה הפסוק בא בשמירת ישראל וישועתם וכאילו אמר אתה שאמרת ראו עתה כי אני אני הוא הושיעה נא כמו שהבטחתנו ומקצת הגאונים אמרו שהוא רוצה בו מי שאני והוא בצרה הושיעה נא וזה על דרך הפשט והוא אמר יתעלה עמו אנכי בצרה:

משנה ו

כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת כו':

ר' יוחנן אומר כפות תמרים אחת ללולב ואחת למזבח ואסור לאכול האתרוג בשביעי כי העיקר אצלנו כיון שנאסר מקצת היום נאסר כולו ולפיכך אמר התינוקות כי אינם מדקדקים באיסור והיתר. ואין הלכה כר' יוחנן בן ברוקא:

משנה ח

ההלל והשמחה שמונה כיצד כו':

סוכה שבעה כיצד כו':

אמר הש"י והיית אך שמח אמרי' לרבות יו"ט האחרון לשמחה:

משנה ט

ניסוך המים [שבעה] כיצד צלוחית של זהב כו':

החוטם שהיה בספל המים היה דק יותר מאותו שהיה בספל היין כי יינם היה עב יותר מן המים ור' יהודה אומר לוג של מים בלבד היה מנסך כל שמנת ימי החג וניסוך המים בחג הלכה למשה מסיני ויש לו רמזים נסתרים בתורה ואותן שאינן מאמינין בתורה שבעל פה אינן מאמינים בניסוך המים ולפיכך כשניסך זה המים על רגליו רגמוהו כל העם באתרוגיהם לפי שהיה צדוקי שאינו מאמין בניסוך המים:

משנה י

מה שהצריך שלא תהא מקודשת לפי שאם היתה מקודשת כלומר מכלי שרת יחשבו כי לקדוש ידים ורגלים מלאוה ויקדשו ידיהם ממנה ולפיכך תהיה אותה החבית חול.

פרק ה

משנה א

החליל חמשה ששה זהו החליל של בית השואבה כו':

חליל הוא כלי מכלי שיר הנקרא בלשון ערבי מזמא"ר והיו שם מינים רבים מכלי הניגון אבל לפי שזה הוא העיקר השיר נתייחס אליו.

ובית השואבה שם המקום שהיו מתקנין לשמחה וקראו לו זה השם משום ושאבתם מים בששון:

משנה ב

במוצאי יו"ט הראשון של חג ירדו לעזרת נשים וכו':

תיקון גדול ר"ל גדול התועלת והוא כי העם היו מתקנים מקום לאנשים ומקום לנשים ומקום הנשים למעלה ממקום האנשים כדי שלא יסתכלו האנשים בנשים וכשאצייר העזרה בכללה במקומה יתבאר לך עזרת הנשים וזולתה מן המקומות.

ואמרו **אנו ליה וליה עינינו** קיצר בדבר ולשונם היה כך אנו ליה משתחוים ועינינו ליה מיחלות:

משנה ה

אין פוחתין מעשרים ואחת תקיעות במקדש כו':

ואין מוסיפין על ארבעים ושמונה רוצה בזה על הרוב כי יתכן בקצת השנים שיהיה בו יום יהיה בו שבעה וחמשים תקיעות והוא כשיחול ע"פ בשבת וכבר קדם לך בפסחים כי הפסח נשחט בשלשה כיתות ושם אמר נכנסת כת ראשונה תקעו והריעו ותקעו ועוד אמר קראו את ההלל אם גמרו שנו ואם שנו שלשו ואמר כמעשה הראשונה כך מעשה שנייה ושלישית הרי נתבאר מזה כי שלש תקיעות בכל קריאה שהם בשלשה כתות שבעה ועשרים תקיעות וי"ח לשני תמידין ותשעה למוסף שבת ושלשה לפתיחת שערים ואי אפשר להיות במקדש יותר מזה המנין:

משנה ו

יו"ט הראשון של חג היו שם י"ג פרים כו':

כל זה מבואר בידיעת שני עיקרים האחד מהם כי משמרות כהונה עשרים וארבע וכולם

עובדים במועדות והשני כי קרבנות ארבע עשר כבשים ושני אילים ושעיר בכל יום משבעה הימים וביום הראשון מוסף על מה שזכרנו שלשה עשר פרים וביום השני שנים עשר פרים וביום השלישי אחד עשר פרים וכן פוחתין אחד אחד עד שיהיו קרבנות יום שביעי שבעה פרים ושני אילים ושעיר וארבע עשר כבשים והם עשרים וארבע בהמות כמנין המשמרות תקריב כל משמרה ומשמרה בהמה אחת וזהו ענין אמרם ויד כולם שוה כי אין שם משמרה שתקריב ב' בהמות ובשאר ימות החג תקריב משמרה לכל פר ופר ומשמרה לשעיר ושני משמרות לשני אילים ומה שנשאר ממנין המשמרות חלקו הארבע עשר כבשים יש מהם מי שמקריב שני כבשים שני פעמים ומהם מי שמקריב אחד כמו שנזכר עד שישתוה המנין ויחזרו חלילה על הסדר הנזכר ומנין אלו הקרבנות הם לשון התורה ומה שאמרו בכאן אחד שנים שלשה על המשמרות אע"פ שמשמרה ומשמרות לשון נקבה מאמרם לא היה אלא על ראש המשמרה כאשר יאמרו בכל המשנה יהויריב וידעיה רוצה בו משמרת יהויריב משמרת ידעיה ואולי שהיה מונה וסומך על מלת משמר שהוא לשון זכר:

משנה ז

בשלשה פרקים בשנה היו כל משמרות שוות כו':

יו"ט הסמוך לשבת בין מלפניה בין מלאחריה כו':

פרקים הם שלשה רגלים ובעצרת יש לנו לחם חמץ במקדש וצוה הש"י ממושבותיכם תביאו לחם תנופה ולחם הפנים מצה וכשיחול יום עצרת בשבת היו מחלקין על הכהנים חמץ ומצה.

ואמרו שוין באימורי הרגלים ר"ל קרבנות שנאמרו ברגלים מה שראוי מהם לאכול אוכלין אותו בשוה והראוי לשריפה מקריבין אותו בשותפות כמו שנזכר.

ומשמר שזמנו קבוע הוא המשמר שאותו השבוע היתה לו לבדו ואפי' אם לא היה בו חג.

ואמר כל קרבנות הצבור לאתויי פר העלם דבר של צבור ועוד יתבאר ענינו במס' הוריות.

ואמרו הוא מקריב את הכל לאתויי קיץ המזבח וכבר ביארנוהו ברביעי של שקלים.

ואמרו בזמן שיו"ט סמוך לשבת בין מלפניה ובין מלאחריה ענינו כי כשהיה יו"ט הראשון של חג יום ראשון חולקין כולם לחם הפנים בשוה יום שבת שהוא ערב הרגל אע"פ שלא חל הזמן להיות שוין בו וזה הדבר תקנה מפני הקדמתן וכניסתן לעבודה [והזמנתן] מקודם וכמו כן כשיחול יו"ט האחרון יום ששי חולקים לחם הפנים בשוה יום שבת שלאחריו שהוא יום אסרו חג אע"פ שהחג נגמר וזה תקנה לפי שאם יתאחר מאותה משמרה שום אדם תשאר שארית מאלו המשמרות ותמלא מקומה:

משנה ח

חל להיות יום אחד להפסיק בינתים כו':

חל יום אחד להפסיק בינתים הוא שהיה יו"ט הראשון של חג יום שני או יו"ט האחרון יום חמישי וכשאירע כן לא ישאר למשמר השני הנכנס אלא עבודת יום אחד בלבד ויבא החג וישתתפו כולם בעבודה אם יחול יו"ט הראשון יום שני או יכנס משמר שני יום שבת אם יחול יו"ט האחרון יום חמישי לפי שכל יום שבת הוא היום שמתחלפין המשמרות תצא אחת ותיכנס השנית ומחלקין לחם הפנים וכשיזדמן לאחת המשמרות זה המשמר שלא ישאר לו לעבוד אלא יום אחד יתעצל בדבר ויתעכב מלבוא ותרגום ויתמהמה ויתעכב לפיכך תקנו לו שיקח מלחם הפנים שתי ככרות בלבד ור' יהודה רואה שראוי להעדיף משמר הנכנס מפני נעילת אלו השערים של מוצ"ש ומפני מה חולקין לחם הפנים הנכנסים בצפון העזרה כדי שידעו כי העבודה בזו השבוע שלהם כי השחיטה בצפון כמו שיתבאר במקומו. והיו במקדש ארבע ועשרים טבעות טבעת לכל משמר היו תולין בהם הבהמות ומפשיטין אותם והיו כולם קבועות בכתלים וכשהיתה נכנסה משמרה היתה תולה אותה טבעת לרמוז שהעבודה שלה וכמו כן היו שם עשרים וארבע חלונות ושם בגדי כהונה חלון לכל משמרה ומשמרה והיו כלם סגורות וכשנכנסת משמרה לעבודה היתה פותחת החלון שלה מלבד משמרת בלגה שגזרו עליה חכמים שתהיה לעולם זו המשמרה חולקת בדרום וטבעתה קבועה וחלונה סתומה כמו המשמרה היוצאת ולא הניחו לה סימן שיורה עליה שהעבודה שלה ועשו לה זה מפני כי כשתקפה יד היונים על ירושלים כמו שנתפרסם נשאת נערה אחת מהם לאחד משרי היונים וחזרה לדתם והעיזה פניה ונכנסה לבהמ"ק והכתה בסנדלה על המזבח והיתה מדברת ואומרת לו בלשון יוני יאריב יאריב עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ולא תושיעם בעת צרתם ולפיכך עשו חכמי אותו הדור בכל המשפחה שיצא ממנה זו התרבות רעה מה שכתבתי וקבעו זה לדורות משום והנשארים ישמעו ויראו. ואין הלכה כרבי יהודה: